

Saulius AMBRAZAS

*Lietuvių kalbos institutas***LIETUVIŲ KALBOS BŪDvardžių su Priesaga *-lo- RAIDA**

Kai kurie lietuvių veiksmažodiniai būdvardžiai su *-lo- turi galias istorines šaknis. Pirmiausia galima būtų atkreipti dėmesį į sinchroniniu požiūriu jau darybiškai nebeskaidomą vedinį *tū-las* (-a). Jis dabartinėje lietuvių kalboje savo vartosena iš dalies primena įvardį. Tačiau XVI–XVII a. raštuose jis dar buvo išlaikęs seną reikšmę ‘daugus, įvairus’ (Rosinas 2001, 11tt.). Ją turėjo ir atitikmuo prūsų kalboje, plg. *tūlan* ‘daug’ (viel) III 55₈₋₉, taip pat *tūlninai* ‘daugini, gausini’ (mehrest) III 131₁₆₋₁₇.

Be to, panašios semantikos yra iš to paties ide. veiksmažodžio **teu-/tu-/tū-* ‘pūstis; daugėti; turėti galios’ (plg. Pokorny IEW 1080tt.) išriedėję lietuvių vediniai *tū-ntas*, *tu-ñtas* / *tū-ntas* ‘didelis būrys, pulkas’, *tū-mstas* ‘tūkstantis’, *tū-kstantis* (plg. Frenkelis 1969, 55t.). Pastarasis turi atitikmenų kitose baltų (la. *tū-kstuot(i)s*, pr. *tū-simtons* III 37₁₈), slavų (plg. s. bažn. sl. *ty-sęšta*), germanų (plg. go. *þū-sundi*) kalbose. Jis galėjo turėti darybos reikšmę ‘daug šimtų’ (plg. Endzelīns 1951, 495t.; Vasmer ËSRJ IV 133; Porzig 1954, 142; Otrębski 1964, 132t.; Gamkrelidze, Ivanov 1984, 848; Rix 2001, 86tt.) arba ‘sudarantis minią, didelį skaičių’ (Pijnenburg 1989).

Žmonių gausumo reikšmė slypi ir žodyje *tautà*¹ (plg. Būga 1959, 321), bendrame baltų (plg. la. *tàuta*, pr. *tauto* E 793), germanų (plg. go. *þiuda*), keltų (plg. s. air. *tuath*), ilyrų (*Teut-*), oskų (*touto*), umbrų (*tota-*) kalboms. Jis galbūt kadaise žymėjo Centrinėje Europoje besiformuojančius naujus stambesnius visuomeninius teritorinius junginius – pirminę valstybės užuomazgą² (plg. Devoto 2004, 51tt.; Benveniste 1970, 366; Meid 1984, 94). Be to, kai kurie tyrėjai čia aptariamą socialinį terminą **teu-tā* dar sieja ir su het. *tuzzi-* ‘armija’. Tad neatmestina galimybė, kad *tautōs* prototipas iš pradžių turėjo reikšmę ‘karių būrys’ (plg. Bonfante 1977, 2t.; Gamkrelidze, Ivanov 1984, 749).

Tačiau lie. *tūlas* atitikmenys su ta pačia priesaga *-lo- kitose giminiškose kalbose turi kitokias reikšmes, plg. sl. **tyľ* ‘pasturgalis, užpakalis’, s. i. *tūlam* ‘šluotelė,

¹ Jis kilęs iš senesnio **teu-tā* ir turbūt jau baltų kalbose įgijo formą **tou-tā* (plg. Petit 2000, 142–143).

² Pažymėtina, kad panašiam indoeuropietišku dialektų regione paplitęs ir kitas valstybės „atributas“ – veiksmažodis **uel(dh)-* reikšme ‘valdyti’ (plg. Porzig 1954, 200).

augalo žiedynas; pluoštas; medvilnė; vėduoklė', n. v. a. dial. (bavarų) *doll-fuss* 'stora, ištinusi koja', kimr. *twl* 'apvali aukštuma', gr. τύλη, τύλη 'nuospauda, pūslė; gumbas; apmušalas; pagalvė', τύλος 'pūslė, gumbas, kupra', lo. *tullius* 'srautas', alb. *tul* 'mėsos gabalėlis be kaulo; duonos minkštimas' (plg. Vasmer ËSRJ IV 131; Fraenkel LEW 1137 ir lit.).

Čia reikia turėti omenyje seną šios šaknies semantinę diferenciaciją. Ją atspindi ir lietuvių kalbos duomenys, plg. dar *tū-kti*³, *tu-mėti* 'tirštėti, tènėti'⁴, *tv-inti*⁵, *tv-eñkti*, *tv-iñkti* ir t. t. O vedinys *tūmulas*, žymintis tiek 'minkštą kokios masės gabalą, kamuolį, gumulą', tiek ir 'būrį, spiečių' (LKŽ XVII 19), rodo, kad gālįma į vieną visumą sujungti iš pažiūros visai skirtingas būdvardžio *tūlas* (-à) atitikmenų reikšmes baltų ir kitose ide. kalbose.

Kitas dabar irgi jau darybiškai nebeskaidomas vedinys *lei-las* (-à) 'laibas, lieknas, plonas' MŽ; B; [K]; Užp (plg. dar *liē-las*, -à S. Dauk; J; JD 1022; Užp – LKŽ VII 240, 420; la. *liē-ls* 'didelis', iš dalies gal ir pr. *lail-īsnan* 'kankinimā' (Marter) III 69₂₂) turi seną atitikmenį su priesaga *-no- *lei-nas* (-à) 'laibus, plonas' J; Ar; Sm; Lzd; Lkš; 'lankstus, miklus, liaunas' BŽ 94, 518; Snt; Lkš; Grš (LKŽ VII 241). Pastarasis yra tokios pat darybos kaip v. air. *lían* 'švelnus, minkštas', s. isl. *linr* 'švelnus, minkštas, silpnas'. O kitas giminaitis gr. λειρός 'liesas, išblyškęs, gležnas' turi priesagą *-ro- (dėl tokiōs priesagų kaitōs plg. Otrębski 1939, 76). Minėtieji vediniai padaryti arba iš **lei-/lēi-/lī-* 'lieti, glaistyti' (Mažulis PKEŽ III 23, 341tt.), arba iš ide. veiksmazodžio **lei-* 'nykti' (plg. Pokorny IEW 661t.). Jie giminiški ir lie. *lie-sas*, *láibas* (Fraenkel LEW 329t.).

Vedinys *kuřlas* (-à) S. Dauk; G 93; Dr; Akm (LKŽ VI 959), galbūt skolinys iš la. *kuřls* 'kurčias', latvių kalboje irgi turi seną paralelę su priesaga *-no- *kuřns* 'kurčias' (ME II 323, 324; Skardžius 1943, 163; Specht 1944, 196). Pastarasis atitinka sl. **kьrnь* 'su nupjauta nosimi, ragais, ausimis', av. *karəna-* 'kurčias', s. i. *karṇá-* 'ilgaausis; su nupjautomis ar pažeistomis ausimis' (Trautmann 1923, 146; Vasmer ËSRJ II 330; Trubačev ËSSJ XIII 23t. ir lit.). Visi jie yra tos pat kilmės kaip lie. *kuřčias* (-à), o toliau siejasi su *kiřsti* tipo veiksmazodžiais (Fraenkel LEW 314tt.).

³ Plg. la. *tukt*; lie. *taukai*, la. *tauks*, pr. *taukis* (smalcz) E 378, sl. **tukь* 'taukai'; iš dalies lo. *tucca* 'tokia dešra', s. v. a. *dioh* 'šlaunis', o toliau semantiniu požiūriu ir sl. **tyť* 'tukti' (Fraenkel LEW 1136). Kita vertus, lie. *tūkti* giminiškas ir visai kitokiōs reikšmės veiksmazodžiams *tuōkti* 'išmanyti, suvokti, suprasti', *taūkti* 'tarpti, vešėti' (Karaliūnas 1987, 48).

⁴ Plg. la. *tumēt* 't. p.', *tumīgs* 'storas', lo. *tumēre* 'išsipūsti, tinti', *tumulus*, gr. τύμβος 'kalva, kapas', s. i. *tūmra-* 'riebus, tvirtas' (Būga 1959, 320–321; Fraenkel LEW 1139).

⁵ Plg. s. ang. *þunian* 'kilti', gr. τύπτλος 'dumblas, purvas', o semantiniu požiūriu dar ir s. i. *tóyam* 'vanduo' (Būga 1959, 639).

Priesagų *-lo- ir *-no- kaita akivaizdi ir tokiuose lietuviškuose vediniuose kaip *krėslas* (-à) ‘kresnas’ N; K. Būg.; ‘silpnas’ Tn (LKŽ VI 535) ir plačiai paplitusiame *krėsnas* (-à) (jis užfiksuotas jau SD¹ 145 [164], 174; SD³ 401)⁶; *mėklas* (-à) ‘mikčiojantis’ PnmŽ; Jrb; Lkš; Rs ir *meknà* ‘mikčius’ Ut (LKŽ VII 1022, 1024)⁷; *pūtlas* (-à) ‘minkštas, papuręs’ DP 272₄₅; ‘išdidus, pasipūtęs’ DP 441₁₀, 533₁ (plg. *putlūs* / *pūtlus*, -ì ‘minkštas, papuręs’ B; MŽ; Ds; ‘gerai iškilęs, purus (apie pyragą)’ Skp; Šmn; ‘patvinęs’ B; MŽ; [K]; ‘išdidus, pasipūtęs’ DP 8x; Sut; N; [K]; S. Dauk; Prn – LKŽ X 1132t.) ir *pūtnas* (-à) ‘gerai iškilęs, purus (apie pyragą)’ Slm (plg. *putnūs*, -ì ‘minkštas, papuręs’ LTR (Ppl); Slm; Ps; ‘gerai iškilęs, purus (apie pyragą)’ J; Žmt; Kp; Ldk; Sdk; Ds; Srv; Rk; ‘purus (apie žemę)’ J; Slč; Ggr; ‘apvalus nuo riebumo (apie veidą)’ J. Dov; B. Sruog; Sn; ‘išdidus, pasipūtęs’ Antz – LKŽ X 1133, 1134t.)⁸; *skriaūzlas* (-à) ‘liesas, suskurdęs, sumenkęs’ Vj; Prng; Dglš; Švnc ir *skriaūznas* ‘t. p.’ BŽ 236, 244, 569, 598, 607; Rtr; Š; Ndž; KŽ; K. Būg (Lkm); Sld; Ktk; Mlt; Švnc; Trgn; Plš (LKŽ XII 1060)⁹; *stirlas* (-à) ‘augalotas, stambus’ J I 324; KŽ ir *stīrnas* (-à) ‘tvirtas’ BŽ 568; Ser; Krž; ‘standus’ BŽ 568; KŽ (LKŽ XIII 822)¹⁰; *sprūklas* (-à) ‘greitas, vikrus’ Smln (plg. *spruklūs* (-ì) ‘t. p.’ Jn; TS 1903,1b; Ndž; Kv; Šll; Bdr; Kl; Pj; Grg) ir *sprūknas* (-à) ‘t. p.’ Skr (LKŽ XIII 541 : *sprūkti*); iš dalies *siļpnas* / *siļpnas* (-à) ir *siņiplas* / *siņiplas* (-à) ‘silpnas’ K. Būg (Dsn); OG 24, 34; Ndž; LD 177 (Tvr); Klt; Dv; Grv; Rod; Pst; Dglš; Ml; Prng; Vlk, *siņipla* OG 426; Rod; Lkm; Ad; Eiž; Žrm; Tvr; Arm, *siņiplai* Lz; Dglš; Klt (LKŽ XII 563, plg. dar *siņiņslas* ‘t. p.’ Zt – LKŽ XIII 17)¹¹.

Didžiajame *Lietuvių kalbos žodyne* užfiksuota per 30 tokio pobūdžio gretybų su naujesnėmis priesagomis -(s/š)lus ir -(s/š)nus (rečiau -(s)nas), plg. *aržlūs* (-ì) ‘nepaklusnus, priešingas’ Užv ir *aržnūs* (-ì) ‘patvarus, stiprus’ Rk (LKŽ I² 323)¹²; *auglūs* (-ì) ‘tarpus, augus’ SP I 76₈₋₉; Užv; Klp; Vj; Bsg ir *augnūs* (-ì) ‘augalotas, didelis, augus’ Stn (LKŽ I² 466; 467 : *áugti*); *buglūs* (-ì) ‘bijantis šalčio, lepus’ Klvr ir *bugšnūs* (-ì) ‘baikštus’ Kltn; ‘drovus’ Vg (LKŽ I² 1130, 1131)¹³; *čiuplūs* (-ì) ‘linkęs vogti’

⁶ Jis giminiškas lie. *krėslas*, la. *krēsls*, pr. *creslan* (barkenstul) E 217, sl. **krėslo* / *kreslo*; greta pastarojo slavų kalbose irgi yra panašus priesagos *-no- vedinys **krosno* (plg. Būga 1961, 160tt.; Fraenkel LEW 264; Trubačev ĖSSJ XII 126tt.; XIII 13tt.; Mažiulis PKEŽ II 268tt. ir lit.).

⁷ Plg. dar *mūklas* (-à) Sug; Trgn; Ds; Ktk, *muklūs* (-ì) ‘mikčiojantis’ Vj; Ds (LKŽ VIII 394, 395). Visi jie kilę iš onomatopėjinės prigimties veiksmazodžio, plg. *mekėnti*, *mekčiōti* ir pan. (Fraenkel LEW 428).

⁸ Padaryti iš veiksmazodžio *pūsti* (plg. Skardžius 1943, 165t.; Fraenkel LEW 677t.).

⁹ Jie tos pat kilmės kaip *skriaūsti*, *skriaudà* (Būga 1961, 30tt.).

¹⁰ Iš veiksmazodžio *stīrti* (plg. Būga 1961, 598).

¹¹ Dėl kilmės plg. Fraenkel LEW 705 ir lit.

¹² Dėl kilmės žr. Karaliūnas 1994; Hamp 1997.

¹³ Plg. lie. *baugūs*, *būgti* ‘bijoti’, la. *būgnis* ‘baugus, baisyus’ (Fraenkel LEW 37), taip pat lie. *buginti* ‘bauginti’ J; Pln (LKŽ I² 1130) bei *bugūs* (-ì) ‘baikštus’ S. Dauk; Klm; ‘baisyus’ J; JR 76; Užv (LKŽ I² 1132t.).

Ss; 'nagingas' Škn ir *čiupnūs* (-i) 'sučiuopiamas, jaučiamas' Mit I 391; 'mėgstantis vogti' Ds; 'miklus' An; 'kas mėgsta čiupinėti' Tvr (LKŽ II² 168, 169 : *čiūpti*); *dėslūs* (-i) J; Všn; Ds; Dkš; Jrb; Srv ir *dėsnūs* (-i) Dglš; Dgl; Vj; Grv (LKŽ II² 430, 431 : *dėti*); *doslūs* 'dosnus' SD¹ 20, 43, 178, 185; SD³ 434; B; PG; J; JD 311; Nm; Jnš; Kair (LKŽ II² 644) ir *dosnūs* (-i) (nuo seno paplitęs)¹⁴; *drožlūs* (-i) Mt ir *drožnūs* 'lengvas drožti' Krš (LKŽ II² 746 : *dróžti*); *dukslūs* 'erdvus, palaidas, platus (apie drabužį, apavą)' SD¹ 111; Bsg; Slm; Lnk; Užp; Čk; Pg; Ps; Zr; Žg; Vb, *duksliai* SD¹ 111; Jnšk; Zr; 'storas, aptukęs' Apt; Rk; Žg; Psn ir *düksnas* (-à) Vlkv, *düksnus* (-i) 'storas, aptukęs' Prng; Švnč (LKŽ II² 808t.); *dukslūs* 'erdvus' Žg; Jnš ir *duksnūs* 't. p.' Š; 'birus' Kv (LKŽ II² 810)¹⁵; *duslūs* (-i) 'troškus, tvankus' Kp, *duslù* 'trošku' Rt, *dusliai* Slm ir *dusnù* 'tvanku' Švnč (LKŽ II² 921, 922 : *dusti*); *gaišlūs* (-i) 'vangus, nerangus' P; J, *gaišliai* K; 'ilgas, nuobodus' C I 1151 [= 1251]; II 375; MŽ II 317; J; Rs; Šš, *gaišlù* Db ir *gaišnūs* (-i) 'negreitas, nespirtus' Ps (LKŽ III 41 : *gaišti*); *gižlūs* 'apgįęs' Kltn; 'neramus, įkyrus' J; Š; Šll; Upn ir *gižnūs* (-i) 'neramus' Rm (LKŽ III 389t. : *gižti*); *gurlūs* (-i) 'riebus, vešlus' P; J; Pč; Nmš; Rt; Ggr; Kv; Tl, *gurliai* Slnt; 'silpnas, lepus, gležnas' S. Dauk; Slnt; Šts; Skd, *gurlù* Dr ir *gurnūs* (-i) 'riebus, vešlus' Lkv; Up; Erž; Krkl; 'silpnas' Slnt; 'ėdrus, godus' Švnč; 'gudrus' Ll (LKŽ III 756, 758)¹⁶; *kimlūs* 'kimus' Ds, *kimliai* Vj ir *kišnūs* (-à) 't. p.' Trgn, *kimnūs* (-i) 'liūdnas' Ktk (LKŽ V 803 : *kiñti*); *kiuglūs* (-i) 'pasipūtęs, nesuspaustas (apie šieną)' Ps, *kiugliai* Grž ir *kiugnūs* (-i) 't. p.' Jnšk (LKŽ V 911)¹⁷; *kruplūs* 'bailus' Sb ir *krupnūs* 'baugus, baisus' Ėr (LKŽ VI 717 : *kraūpti*); *miglūs* (-i) 'greitai užmiegantis' Mrj; Gs; Kt; Pln; Dg ir *mignūs* (-i) 't. p.' Mlt; Trgn (LKŽ VIII 167 : *migti*), *pagaulūs* / *pagáulus* (-i) 'greitai suvokiantis, sumanus' SD³ 304; 'suvokiamas' J. Jabl, *pagauliai* R II 57; 'tinkamas' Kv; Lkv; Ktk; Vlk; Pls; 'lengvai pagaunamas' J ir *pagaunūs* (-i) 'tinkamas' Prl; 'klastingas' Bru (LKŽ IX 78 : *pagáuti*); *paimlūs* (-i) 'gabus' I; Tv; Vks; Pvn; Šll ir *paimnūs* (-i) 't. p.' LTR(ž.); Grg (LKŽ IX 111 : *paiñti*); *pakiuklūs* (-i) 'lengvas, miklus, vikrus' Krž; Ll ir *pakiuknūs* 'vikrus, mitrus' Rt; Škn; 'patvinęs' Tv (LKŽ IX 178)¹⁸; *patrauklūs* (-i) Rš; Dglš ir *patrauknūs* (-i) 'patrauklus' Ktk (LKŽ IX 629 : *patráukti*); *pavydlūs* (-i) 'pavydus' Lp; Al ir *pavydnūs* (-i) 't. p.' Dglš; Asv; KlvrŽ

¹⁴ Plg. la. *dāsns*; dėl darybos žr. B ū g a 1958, 125tt.

¹⁵ Plg. lie. *dūkti*, *duōkti* 'suprasti, nutuokti', *düksas* 'kūningas', la. *duksns* 't. p.', *padūgt* 'turėti laiko, galėti, pajėgti', o galiausiai sietinas su lie. *daūg* (K a r a l i ū n a s 1987, 48).

¹⁶ Plg. *guřsti* 'veltui laiką leisti, gaišti, trukti, nykti, skursti; dvėsti, stipti', *gūrti* 'trupėti, smulkėti; kriksti, sklaidytis; silpnėti, nykti, glebti; pavargti; bėgti, grūstis; skambėti, spengti' (LKŽ III 758, 759), la. *guřt* 'silpti, nykti, pavargti', *gurls* 'pavargęs' ir t. t. (ME I 684; F r a e n k e l LEW 179).

¹⁷ Galimas daiktas, jie kilę iš to paties veiksmažodžio **keug-* kaip ir *k(i)aūgė*, *k(i)ūgis* bei jų giminičiai (plg. P o k o r n y IEW 589; M a ž i u l i s PKEŽ II 291t. ir lit.).

¹⁸ Plg. *kiūkti* 'daug godžiai valgyti', *ikiūkti* 'pajėgti ką padaryti', išstiktuką *kiūkt* 'strikt' (LKŽ V 914).

(LKŽ IX 689 : *pavydėti*); *pislūs* (-i) 'ištvirkaujantis' Jrb; Šauk; Rod; 'dažnai besišlapinantis' J ir *pisnūs* (-i) 'ištvirkaujantis' Trgn; Grž (LKŽ X 35 : *pìsti*); *puklūs* (-i) 'putlus' Brž ir *puknūs* (-i) 'išakijęs, minkštas, purus' Bgs; Sv; Lš; Dbk; 'standriai klampus' Sb (LKŽ X 862, 863)¹⁹; *ryslūs* (-i) 'valgus' Zr ir *rysnūs* (-i) 'ėdrus' OG 172; Rš; Mlt; Ktk; Dglš; Vj; Trgn; 'valgus' Mlt; Lkm; Dkš; Klt; Vj; (LKŽ XI 683 : *rýti*); *rūplūs* (-i) 'rūpestingas' Prng ir *rūpnūs* 't. p.' Vj; Ml; Trgn; 'turintis rūpesčių; smalsus' Vlk (LKŽ XI 1002, 1003 : *rūpėti*); *siutlūs* (-i) 'karštas, geidulingas' Ggr; Trk ir *siutnūs* 'piktas, pašėlęs' KlvrŽ; 'smarkus, griežtas; karštas, geidulingas' Ggr (LKŽ XII 690 : *siūsti*); *smuklūs* (-i) 'klampus' P; A 1885,34; Ndž; Als; Pln; Kltn; Prk; Plng; 'greitai suverdantis' J; 'vikrus' Ndž; 'lieknas' S. Dauk ir *smuknūs* (-i) 'lieknas' Jnšk (LKŽ XIII 208 : *smukti*); *spranglūs* (-i) 'sunkus kalbėti, ištarti' Pln ir *spraņgnūs* (-i) 't. p.' Lkm (LKŽ XIII 492 : *sprįngti*); *šoklūs* (-i) 'mėgstantis šokti' Dūnž; Plng; *šokliai* 'greitai, sparčiai' Rdn ir *šoknūs* (-i) 'mėgstantis šokti' Grv (LKŽ XV 222 : *šokti*); *taiklūs* (-i) 'gerai pataikantis' Glv; Kp; Užv; Trk; Šlč; 'taikus' Dūnž ir *taiknūs* (-i) 'tinkamas, geras' Vdžg; Erž (LKŽ XV 665, 666 : *táikyti*); *tikslūs* (-i) 'besilaikantis numatytų reikalavimų' Vlkv; 'tinkamas, geras' Šts; Gl ir *tiksnūs* (-i) 'tinkamas' S. Dauk; Ndž; KŽ (LKŽ XV 277t. : *tikti*); *traklūs* (-i) 'aukštas, tvirtas, stambus, stiprus' Nmk ir *trāknas* (-à) 't. p.' Vdk; Erž; Šauk; Grd, *traknūs* (-i) 't. p.' D. Pošk; J; Ndž; KŽ; Dūnž; Als; Lk; Bt; Lkv; Erž; Krš; Rdn; 'vikrus, apsukrus' Š; Jn; Rtr; Ndž; KŽ; Jš; Kv; Als; Erž; 'smarkus, energingas' Vdk; Rs; 'pašėlęs, pasiutęs' J. Jabl (Als); 'vešlus' Srv (LKŽ XVI 541, 542, 543 : *tràkti* 'siusti, kvaišti, dūkti, pykti'); *trauklūs* (-i) 'patrauklus' BŽ 146; Ndž; J. Balt; Kn; Slnt; Dkk; Trgn ir *trauknūs* (-i) 't. p.' Trgn (LKŽ XVI 624, 629 : *tráukti*); *truklūs* (-i) 'ilgai trunkantis' S. Dauk; J; Ndž; KŽ ir *truknūs* (-i) 't. p.' Kp (LKŽ XVI 976, 977 : *trukti*); *valklūs* (-i) 'nelankstus, neskalus' Kur ir *vālknas* (-à) 'tašus, trumpas, minkštas, klampus' J (LKŽ XVIII 48 : *vilkti*); *vislūs* (-i) 'gausiai besiveisiantis' Q 574; R II 150; MŽ; MŽ II 198; J; JJ; Kos 58; N; L; L 252; Rtr; NžR; J. Jabl; Vaižg; T. Ivan; Rmd; 'gyvybingas, judrus' Slk; 'gajus, greitai atželijantis' Sut; J. Jabl; Rtr; Ndž; KŽ; LKT 203 (Vlkv); Jrb; Lkš; Alv; Erž (plg. *nevislūs* (-i) 'nevaisingas' DP 61₃₀; C II 762) ir *visnūs* (-i) 'gausiai besiveisiantis' Kos 58 (LKŽ XVIII 732 : *vìsti*).

Poroje atvejų galima išvelgti trijų priesagų *-lo-, *-no- ir *-ro- kaitą, plg. *kiblūs* (-i) 'kimbantis, limpantis' Mit I 388; Škn; Rk; 'priekabingas' Rmš; Lkč; 'krypuojantis' Lp; Drsk; Vrn; Ndž ir *kibnūs* 'kimbantis' Ggr; 'priekabingas; prikibęs' Vlk, *kibrūs* (-i) 'smalsus' Trgn, iš dalies *kýbras / kýbras* (-à) 'plonas, neaukštas' Vrn; Klm; Kltn (LKŽ V 730, 731 : *kìbti*; dėl kilmės plg. 23 išn.); *tuklūs* 'linkęs tukti' K; KŽ; J; Jn; Rtr; Š; Ndž; Akm; Užv; Krž; Lkv; Kv; Skdv; Bt; Vdžg; Als; Erž; Srij; 'riebus, nutukęs' C I

¹⁹ Plg. *pūkti* 'darytis pasišiaušusiam', *pukšėti*, *pukšnóti* ir pan., kilusius iš išplėsto veiksmazodžio **peu-* 'pūsti' (plg. Būga 1958, 300t.; Fraenkel LEW 664t.).

653; N; S. Dauk; J I 496; Kos 59; NdŽ; KŽ; M; Š; Yl; Skd; Gl; Trk; Vkš; Slnt; Lk; Sd; Šts; Jnš; ‘sotus, maistingas’ Skdv; Lp; Pvn; Onš; Žln, *tuklù* Skdv; ‘vešlus’ P; KŽ; NdŽ; Brs ir *tùknas* (-à) ‘linkęs tukti’ Dgl; ‘sotus’ Kp, *tùkna* Kp; ‘derlingas’ NdŽ; Šmn, ‘minkštas, purus’ Šmn, *tuknùs* (-i) ‘riebus, nutukęs’ Š; NdŽ; KŽ; Nč; Sv; Sl; Ds; Sdk; ‘sotus, maistingas’ J. Jabl; ‘vešlus’ NdŽ; Sb; Nj; ‘derlingas’ BŽ 569; ‘minkštas’ NdŽ; ‘tirštas, tąsus’ NdŽ; KŽ; Šl; Krč; Svn; Kp; Alz, *tukrùs* (-i) ‘linkęs tukti’ R; MŽ; N; K; Š; NdŽ; KŽ; P. Skar; Rs; Šmk; Vdžg; Jd; Prnv; ‘nutukęs’ R II 138; MŽ II 182; J I 496; M; Š; NdŽ; KŽ; J. Jabl (VI); Jš; Lnk; ‘sotus, maistingas’ J; J. Jabl (Ar); NdŽ; Pkr; Rd; Krk; Jnšk; Šd; Ps; Pc; Sml; Lš; Rs; Trk; Šln; ‘derlingas’ VI (LKŽ XVI 1073t. : *tùkti*).

Priesagos *-las* (-a) vedinys *vìglas* (-à) ‘vikrus’ K. Būg; Š; NdŽ; KŽ; Ds; Sdk; Užp turi tą pačią reikšmę kaip ir būdvardis su *-ras* (-a) *vìgras* (-à) Mžš, plg. dar *vigrùs* (-i) ‘t. p.’ J; JD 67, 331; Rtr; Š; NdŽ; KŽ; Ds; Rtn; Mžš; Ėr (LKŽ XIX 324), taip pat la. *viñgrs* ‘tvirtas; elastingas; vikrus’, *viègls* ‘lengvas’ bei lie. *véngti* (B ū g a 1958, 94; ME IV 599t., 654; U r b u t i s 1966, 193; 1981, 103 ir lit.).

Su jais etimologiškai siejasi ir *vinklùs* (-i) ‘lankstus’ J; J. Mik; Pln; Šts; ‘vikrus, miklus’ J; BŽ 94, 331; J. Jabl; A. Sm; J. Jabl (Snt); Sd; ‘apsukrus’ TS 1897,6; ‘painus’ D 103; P, *vinkrùs* (-i) ‘vikrus, miklus’ S. Dauk; M. Valanč; J; K. Būg; Rtr; NdŽ; KŽ; PP 21; ‘apsukrus, suktas’ S. Dauk; J¹; K. Būg; NdŽ; KŽ; Š, *vingrùs* (-i) ‘vingiuotas, išsiraitęs’ RD 109; Š; KŽ; J. Jabl; Pt; Vlšk; Tlž; Šlč; ‘įmantrus’ G 120; LTR (Klvr); LB 36; KlD 32; NS 331; VoL 447; P. Cvr, *viñgriai* Švnč; ‘lankstus’ Rtr; BŽ 581; J. Avyž; ‘apsukrus, gudrus’ BŽ 573; ‘įžvalgus’ BzBk IV 62; KŽ, *viñgriai* Lp (LKŽ XIX 465, 485). Mat veiksmožodis **veng-* baltų kalbose kadaise turėjo reikšmę ‘sukti(s), lenkti(s)’ (plg. M a ž i u l i s PKEŽ IV 219).

Tokio pobūdžio priesagų **-lo-*, **-no-*, **-ro-* kaitos, siejamos su heteroklitiniu linkniavimu, yra didžiai senas reiškiny (plg. Benveniste 1935; Otrębski 1939; Specht 1944; Burrow 1955, 126tt., 146tt.; Ivanov 1965, 43tt.; Bader 1975a; 1975b; Otkupščikov 2001, 276tt.).

Senuosiuose raštuose dar dažnas vedinys *gailas* (-à) ‘aštrus; nuodingas, žudantis; piktas, rūstus; gailėstingas; pasigailėjimo vertas’ (plg. LKŽ III 22), kurio vietoje dabar plačiai vartojamas *gailùs* (-i), gali būti giminiškas pr. *gaylis* ‘baltas’ (wyes) E 459, s. č. *zielo* ‘labai’, s. v. a. *gail* ‘išdykęs’ bei padarytas iš ide. **ghei-* ‘spindėti’ (M a ž i u l i s PKEŽ I 312tt.). Iš tos pačios šaknies, tik išplėstos determinatyvu **-d^h-*, kildinamas ir priesagos **-ro-* būdvardis lie. *gièdras*, la. *dzièdrs* (plg. M a ž i u l i s PKEŽ I 341; B a l o d e 1992, 159).

Prabaltų laikus mena ir būdvardis *kùšlas* ‘silpnų akių’ KrvP (Mrc; Mrk); Al; Lp; Srj; Vl; Klvr; Krk; ‘prastas, menkas’ N; ‘mažas’ Krš; ‘apžėlęs’ Lkv (LKŽ VI 994),

plg. la. *kusls* 'leisgyvis, silpnas; mažas', *kust* 'silpti; tirpti', pr. *stesmu vcka kuslaisin dijlapagaptin* 'tam silpniausiam darbo įrankiui' (dem schwechesten werckzeug) III 93₇ (Mažiulis PKEŽ II 320tt. ir lit.).

Grupelė lietuviškų šio tipo vedinių su *-las (-a)* turi atitikmenų latvių kalboje, plg. *āklas (-ā)* (plačiai paplitęs nuo raštijos pradžios : *ākti*) ir la. *akls* (Būga 1959, 293; 1961, 363tt.); *atkāklas (-ā)* 'atkaklus' VlnEE 169_{17, 19} (plg. Bezenberger 1877, 273); J (: *atkākti*) ir la. *atakks* (ME I 163); *daglas* 'deglas' SD³ 279; C II 550; MŽ; K. Donel; Dkš; Pc; Švnč, *daglai* Rdm (plg. variantą *dāgšlas, -ā* 'neryškiai margas' Vrn – LKŽ II² 210, 211) ir la. *dagls* (ME I 430); *dēglas (-ā)* C I 409, 410; MŽ II 415; K; D. Pošk; Klvd 149; Tl; Všk; Grž, *deglai* Gs; Pg (LKŽ II² 366) ir la. *degls* (ME I 451)²⁰; *dvylas / dvýlas (-ā)* 'tamsiai rusvas, tamsus' B; R II 321; K; J; Vaižg; Tat; P; Ds; Kp; Trgn; Lnk; Slm; Krok; Lkm; Rt; Vks (LKŽ II² 969t.)²¹; *mīklas (-ā)* 'vikrus' Rs; Šlv; Lkv; Grk; KzR; Krsn; 'lankstus' Gl; 'kietas' M. Valanč; VP 30; J; Sr; Dr; 'stiprus, tvirtas' DP 4x; Slnt; 'nejautrus' M. Valanč; ŽCh 257 (LKŽ VIII 176t.) ir la. *mīkls* 'lankstus' bei *mīkāt* 'minkyti, spausti' (ME II 625; Trumpa 2004, 117tt.); *tēžlas (-ā)* 'sutežęs, minkštas' Plng (LKŽ XVI 158) ir la. *tizls* 'šlubas, liguistas' (ME IV 199); *vēplas (-ā)* 'išvėpęs, žioplas' Ig; Krok; Mrj (LKŽ XIII 721) ir *vēpla*, la. *vēpla* (ME IV 559).

Sėnas veikiausiai ir vedinys *stūplas (-ā)* 'sustingęs, nelankstus, nerangus' Lnk; Krs (LKŽ XIII 1059), kurio pamatinis veiksmazodis baltų kalbose išnykęs. Jis giminiškas lie. *stupér-galis, stupūr-galis* 'stimburys, stuburgalis', *stūplýs* 'stuburgalis, užpakalis', *stūpas* 'stulpas', *stúopta, stúoptas* 'rastgalis, trinka', *stuopstis* 'stulpas', la. *stups, stupe* 'kas nulaužtu galu, virbas, rykštė, stuburas, nulaužta šluota, ražas', gr. *στύπος* 'kartis, stabaras, nulaužta šluota, ražas', lo. *stupēre* 'sustingti' ir t. t. Jie kilę iš determinatyvu *-p-* išplėsto ide. veiksmazodžio **steu-* / *stu-* 'daužti, mušti, grūsti, stumti' (plg. Pokorny IEW 1032tt.; Fraenkel LEW 934; Urbatis 1981, 87t.).

Pačioje lietuvių kalboje padarytas tik vienas kitas būdvardis su priesaga *-las (-a)*. Iš jų plačiai paplitę vediniai *švėplas (-ā)* (: *švep(s)ėti*), *žiōplas / žiōplas (-ā)* (: *žiopsóti*). Kiti retesni, pvz.: *grėblas (-ā)* 'neištariantis aiškiai kurio garso' Š; Vl; Al; Mrj; Snt; Vrb; Dkš (LKŽ III 551), *zgrėblas (-ā)* 't. p.' LTR (Graž); PnmŽ (LKŽ XIX 1024)²², *kėblas (-ā)* 'painus' Sb; Pl; Kvr, *kėbla* Kp, *keblai* Lnk; 'nevikriai' Dglš; Ad; Krl; 'negudrus' Tvr; Prng, *keblai* Dkšt; Dglš; 'silpnas' Gs, *kėblas (-ā)* 'painus' Grž; silpnas' Gs, *kėblai* Alk (LKŽ V 474), *skėblas (-ā)* 'painus, keblus; nevikrus' Vlkv (LKŽ XIV

²⁰ Jie padaryti iš veiksmazodžio *dėgti*. Šių vedinių semantika primena aptartąjį pr. *gaylis* (plg. Mažiulis PKEŽ I 313).

²¹ Plg. la. *dvīlis* 'garai; dulkės', o toliau lie. *dū-mai* (Fraenkel LEW 116).

²² Šiems abiem vediniams atsirasti, matyt, turėjo įtakos minėtas *švėplas (-ā)* bei veiksmazodžiai *grabóti, grabalióti, grabelióti, grebelióti*, kurie, be kitų reikšmių, žymi 'prastai, nemokamai, apgraiбомis ką daryti' (LKŽ III 490, 492, 494, 548).

983)²³, *knioglas* (-a) ‘šykštus’ Prng (: *kniogyti* ‘gudrauti, šykštėti’ Prng – LKŽ VI 245), *krūklas* (-à) ‘vis kriūkiantis’ Varn (LKŽ VI 696), *rūglas* (-à) ‘miglotas’ Lk (LKŽ XI 892)²⁴, *suōslas* (-à) ‘įkyrus, grasus’ Skdv (: *suōsti* ‘kelti rūpesčių, varginti, kvaršinti galvą; įkyriai prašyti, kaulyti; rūpintis, nerimauti, vargti, krimstis, gaišti, krapštytis; verstis, manytis, stumtis’ – LKŽ XIV 191t.), *šniaūgžlas* ‘duslus, nosinis, prislopintas (apie balsą)’ Dglš (LKŽ XV 159)²⁵, *švōlas* (-à) ‘nerimtas, be nuovokos, išsiblaškęs, netvarkingas’ K. Būg (Lkš, Lp); NdŽ; Pkn; Prn (: *švōti* ‘kalbėti niekus, tauzyti, pliaukšti; meluoti’ – LKŽ XV 626, 627), *vēšlas* (-à) ‘gerai augantis, vešintis’ Lk (LKŽ XIX 2), *vižlas* (-à) ‘žlibas’ Všk; Brs (LKŽ XIX 871)²⁶, *žerģlas* (-à) ‘išsižerģęs’ BzBk XV 140 (Klp) (LKŽ XX 401).

Lietuvių kalboje populiareesnė naujesnė priesaga *-lus* (-i). Tam turėjo įtakos būdvardžių *u* kamieno gajumas. Jau seniai pastebėta, kad čia *u* kamienas stumia iš vartosenos *o* kamieną, nors *u* kamieno paradigmoje esančių *u*-kamienių formų nuolat mažėja (plg. Skardžius 1943, 33tt.; Zinkevičius 1981, 20tt. ir lit.; Vanags 1989; 1990). Antai, kaip minėta, seną vedinį *gailas* (-à) dabar pakeitė *gailūs* (-i), taip pat *atkāklas* (-à) – *atkaklūs* (-i), plg. dar *kēblas* (-à) ir dažnesnį *keblūs* (-i), *mīklas* (-à) ir *mīklūs* (-i), *pūtlas* (-à) ir *putlūs* (-i), *vēšlas* (-à) ir *vešlūs* (-i) ir pan.

Be to, *u* kamieno produktyvumas lietuvių kalboje lėmė darybos galūnės *-us* (-i) įsigalėjimą tarp veiksmožodinių būdvardžių, žyminčių ypatybes, kylančias iš veiksmo (būsenos) ar jo rezultato (objekto)²⁷. Dėl to neretai vediniai su *-lus* (-i) turi gretybių su *-us* (-i).

Kartais būdvardžiai su *-us* (-i) plačiau paplitę negu jų atitikmenys su *-lus* (-i), plg. *daiglūs* ‘daigus’ Sb (LKŽ II² 215) ir *daigūs* (-i), *dylglūs* (-i) ‘dygus’ LTR (Gršl);

²³ Plg. minėtą *kiblūs*, taip pat *kēbti* ‘kibti, kabintis’, *kibti*, *kabėti*; *kabinti* ir t. t. (apie jų kilmę žr. Fraenkel LEW 200t.; Mažiulis PKEŽ II 62t. ir lit.).

²⁴ Plg. lie. *rūgti* / *rūgti*, kuris, be kitų reikšmių, kartais žymi ‘lynoti’, *prarūgti*, *ažrūgti* – ‘apsiniaukti, subjurti’ (LKŽ XI 904tt.), *ráugtis*, *riáugtis* – ‘niauktis’; dar minėtini lie. *ruōgti* ‘dulkėti’, la. *rūgti* ‘rūgti’ bei ‘rūkti, rūkyti’ ir t. t. (apie jų kilmę žr. Fraenkel LEW 705t.; Jēgers 1966, 142t.; Karaliūnas 1987, 51t. ir lit.), taip pat lie. *rugnà* ‘rūkas, ūkana’, *rugnóti* ‘lynoti’ Vks (LKŽ XI 892).

²⁵ Padarytas iš garsažodžio, plg. *šniaugróti*, *šniaukróti*, *šniaugúoti*, *šniaukóti* ‘neaiškiai, pro nosį kalbėti’, *šniaukšti* ir pan.

²⁶ Plg. *veizėti* (kilusį iš *veizdėti* < **ueid-* + *-d-*, žr. Smoczyński 2003a, 51), o dėl formos vedinio *výzius* ‘regėjimas, matymas’ (DK 175₂₀; DP 273₆, 335₄₉; SIG I 145₃) fonetinį variantą *výzius* DP 286₅₀, 426₄; Sut.

²⁷ Tiesa, šis darybos tipas yra senas. Antai lie. *platūs* (-i) turi tik balsių kaita besiskiriančių atitikmenų indoiranėnų (s. i. *pr̥thú-*, av. *parəθu-*), s. graikų (πλάτους), keltų (galų *Litu-gena*) kalbose (plg. Brugmann 1906, 176tt.; Chantraine 1933, 120tt.; Wackernagel, Debrunner 1954, 463tt. ir lit.; Burrow 1955, 181tt.). Tačiau prūsų kalboje *u* kamieno būdvardžių, atrodo, būta labai mažai, latvių kalboje jie irgi beveik išnykę. Tad toks didžiulis veiksmožodinių būdvardžių su *-us* (-i) produktyvumas lietuvių kalboje gali būti nesėnėnė reiškinys (plg. Vanags 1992).

Vd; Užv; 'pašaipus' Grdž (LKŽ II² 526) ir *dygùs* (-i), *grublùs* (-i) 'grubus' Lš; Srj; Žvr; Rs, *grublù* J; Užv; Kb (LKŽ III 651) ir *grubùs* (-i), *jauklùs* (-i) 'prijunkęs' Kair (LKŽ IV 301) ir *jaukùs* (-i), *kandlùs* 'žiaurus, nesugyvenamas, norintis pikto' End (LKŽ V 205) ir *kandùs* (-i), *ruplùs* (-i) 'nelygus, su ruplėmis' Grz; Mt; 'šiurkštus, nelygus' P; J (LKŽ XI 1002) ir *rupùs* (-i), *smeiglùs* (-i) 'tinkamas smeigti' Rs; NmK (LKŽ XIII 67) ir *smeigùs* (-i), *tašlùs* (-i) 'kuris tempiamas tįsta' Jš; Užv; 'elastingas, valkus, kalus, neskalus' J I 333 (LKŽ XV 972) ir *tašùs* (-i), *tįslùs* 'tįstantis' Trgn; Vdk (LKŽ XVI 436) ir *tįsùs* (-i), *tižlùs* (-i) 'patįžęs' J; DūnŽ, Lk; 'suglebeš' J; (ps.) Pkl (LKŽ XVI 455) ir *tižùs* (-i), *vėslùs* (-i) 'kurį vėsu nešioti' LTR (Kp) (LKŽ XVIII 936) ir *vėšùs* (-i), *žvarblùs* (-i) 'žvarbus' Mrk (LKŽ XX 1062) ir *žvarbùs* (-i).

Kad vedinys su *-lus* (-i) būtų plačiau vartojamas už jo atitikmenį su *-us* (-i) – labai retas reiškinytis, plg. *teplùs* (-i) ir *tepùs* (-i) 'kas greitai tepasi' Sv (LKŽ XVI 49), *vešlùs* (-i) ir *vešùs* (-i) 'derlus' Vdk; Vks (LKŽ XIX 3), iš dalies *bėglùs* (-i) LTR (Mrj); Plv; Antš; Vdžg; Ėr; Btg; Brš; Pg; Svn; Užv ir *bėgùs* (-i) SD¹ 122; B; LB 90; J; JD 687; Gs (LKŽ I² 723, 733), *derlùs* 'derlingas, trašus' Pč; KlvrŽ; 'duodantis daug vaisių' Ak; Varn; 'gerai išaugęs' Vaižg; Plv; Mc, *derliai* J; 'riebus, sveikas' J; Užv; KlvrŽ; Kv ir *derùs* (-i) 'derlingas' J (LKŽ II² 424, 426).

Žymiai daugiau atvejų, kai abejos gretybės nėra labai paplitusios, plg. *aidlùs* 'atsiliepiantis aidu' An; Ob ir *aidùs* 't. p.' (d.) Rm (LKŽ I² 34 : *aidėti*); *darklùs* 'bjaurus' Ėr ir *darkùs* (-i) 'bjaurus' C II 5; RB 3 Moz 11,43; K II 147; J, *darčiai* K; K I 331; LC 1879,4; 'darganotas' N 394; 'nepadorus, begėdiškas' Q³ 77; KlvK (LKŽ II² 302, 303 : *derkti*), *išbėglùs* (-i) 'greitas' Rt ir *išbėgùs* (-i) 't. p.' Rt; 'nuotakus, nuolaidus' MI (LKŽ XV 165), *kablùs* (-i) 'kuris gerai kabinasi' Skr; 'kuris kabinasi, kimba' Gl; Ds; 'priekabus' Pkn; Rs; Ds ir *kabùs* (-i) 'patogus, tinkamas kabinti' SD³ 466; MŽ II 264; R II 198; K; J; J. Jabl; A. Venc; Grž; Kbr; 'kas gerai duodasi kabinamas' Vdk; Br; Brt; Rs; Vb; 'kimbantis į darbą, darbštus' Up; Alk; Slv; 'priekabus, įkyrus' Rs; Bsg; Bgl (LKŽ V 25, 29 : *kabėti*, *kabinti*; dėl kilmės plg. 23 išn.), *muklùs* 'klampus' Sab, *muklù* Sb ir *mukùs* (-i) 't. p.' J; Skr (LKŽ VIII 395, 400 : *mukti* 'luptis, nertis, plikti; blukti; kristi; smukti į ką; greitai bėgti, sprukti'), *riklùs* (-i) 'klaidus, painus' J; BŽ 501; Brs; SkrT; Skd 'klaidingas' S. Dauk; BŽ 345; 'greit klystantis' I, *rikliai* C I 125; N; K ir *rikùs* (-i) 'klaidus, painus' SD³ 265; Sut; N; [K]; J¹; BzF 164; KŽ (LKŽ XI 607, 618 : *rikkti* 'klysti; painiotis; irti'), *rimlùs* (-i) 'ramus' LTR (Pd) ir *rimùs* (-i) 't. p.' Mit I 390; TS 1896,10 (LKŽ XI 624, 631), *šauklùs* (-i) 'garsiai šaukiantis' NdŽ; Dkš; Vvs ir *šaukùs* (-i) 't. p.' SD³ 136; [K]; Ser; NdŽ; KŽ (LKŽ XIV 561, 581), *trūklùs* 'lengvai nutrūkstantis' Lš ir *trūkùs* 't. p.' Vr; NdŽ; Nč (LKŽ XVI 976, 1008), *trūslùs* 'triūsiantis' Ser; BŽ 49; Š; NdŽ; KŽ; Rmš (LKŽ XVI 1051) ir *trūsùs* (-i) 't. p.' S. Dauk; Š; Rtr; BŽ 218, 591; NdŽ (LKŽ XVI 1051, 1052), *uglùs* (-i) 'greitai augantis' Pš, *ugliai* Zr (plg. dar varian-

ta *ūglūs (-i)* ‘gerai išaugęs’ Šts) ir *ugūs (-i)* ‘greitai augantis’ J; NdŽ (LKŽ XVII 373, 390 : *augti*), *vaislūs (-i)* ‘vaisingas’ SD¹ 111; J. Jabl (Kp); ‘vislus’ Db ir *vaisūs (-i)* ‘vaisingas’ SD³ 300, 560; H; R II 150; MŽ; MŽ II 198; N; I; S. Dauk; Ba Iz 32,12; (d) Ps (LKŽ XVII 945–946, 953, plg. *nevaisi* ‘nevaisinga’ DP 442₄, 564₄₂; ChNT Luk 1,7), *zirzlūs* ‘dažnai verkiantis’ End; Rdn; ‘mėgstantis paniurnėti’ A. Vaičiul; End ir *zirzūs (-i)* ‘mėgstantis paniurnėti’ rš (Kp) (LKŽ XIX 1046, 1048).

Kaip matėme, priesaga *-lus (-i)* neretai kaitaliojasi ir su *-nus (-i)*. Kai kurie šios rūšies vediniai irgi turi atitikmenų su *-us (-i)*, plg. *aržlūs (-i)*, *aržnūs (-i)* ir *aržūs (-i)* ‘smarkus, karštas’ J; Vaižg; Kp; Vdk; ‘gašlus’ Kv; ‘atkaklus’ Vb; ‘aštrus, šaižus’ LT II 107 (LKŽ I² 324), *auglūs (-i)*, *agnūs (-i)* ir *augūs (-i)* ‘vešlus’ Kos 41; Dglš; ‘aukšto ūgio, augalotas’ Trgn; Rm (LKŽ I² 473), *kiblūs (-i)*, *kibnūs (-i)* ir *kibūs (-i)*, *kimlūs (-i)*, *kimnūs (-i)* ir *kimūs (-i)*, *kruplūs (-i)*, *krupnūs (-i)* ir *krupūs (-i)* ‘bailus, baikštus’ SD³ 20; N; J; BŽ 489; ‘šiurpus, kraupus’ Pn (LKŽ VI 721), *pavydlūs (-i)*, *pavydnūs (-i)* ir *pavydūs (-i)*, *spranglūs (-i)*, *sprangnūs (-i)* ir *sprangūs (-i)*, *smuklūs (-i)*, *smuknūs (-i)* ir *smukūs (-i)* ‘klampus’ Q 515; J; Jn; Rtr; NdŽ; Žem; Pš; Ggr; Tv; Varn; ‘greitai suverdantis’ NdŽ; ‘vikrus’ Kos 53; NdŽ (LKŽ XIII 216), *šoklūs (-i)*, *šoknūs (-i)* ir *šokūs (-i)* ‘aukštai ar toli nušokantis’ SD³ 405; M; Rtr; Š; NdŽ; KŽ; Švd (LKŽ XV 251), *truklūs (-i)*, *truknūs (-i)* ir *trukūs (-i)* ‘ilgai trunkantis’ GTŽ 117; NdŽ; Ds (LKŽ XVI 976)²⁸.

Nors *u* kamieno produktyvumas turėjo lemiamos įtakos priesagos *-lus (-i)* plitimui, bet visas būrys būdvardžių su *-lus (-i)* neturi gretybų su *-us (-i)* ar *-nus (-i)*²⁹.

Jau XVI–XVII a. raštuose³⁰ plačiai paplitęs vedinys *bailūs (-i)* turi atitikmenį latvių kalboje *baiļš*. Toliau juos abu bandyta sieti su s. i. *bhīrú-*, *bhīlu-* ‘baikštus’

²⁸ Dėl to į *-lus (-i)*, *-nus (-i)* ir pan. priesagas kartais imama žvelgti kaip į išplėstus darybos galūnės *-us (-i)* variantus (plg. Valeckienė 1994, 201tt.; Temčinaitė 1994; Otkupščikov 2004, 95). Žinoma, tokių gretybų susidarymą visų pirma lėmė minėtas *u* kamieno gajumas lietuvių kalboje. Kita vertus, afiksą **-u-* su kai kuriomis priesagomis (ypač su **-ro-*) galėjo sieti ir labai seni ryšiai, susiję su heteroklitiniu linksniavimu, plg., pvz.: gr. *κατατερός* ir *κατατός* ‘galingas’, lie. *āštras* (atitinkantis la. *asrs*, sl. **ostrъ*, gr. *ἄστρος*, lo. *acer* ‘aštrus’ : **ak-* ‘durti, badyti’; dėl darybos žr. Skardžius 1943, 299; Mažiulis 1959, 178; PKEŽ I 64) ir het. *aku-* ‘aštrus akmuo’ (dėl tokio pobūdžio kaitės plačiau žr.: Bloomfield 1925; Specht 1938; Ross 1953; Ivanov 1965, 43tt.; Frenkelis 1969, 49; Bader 1975a).

²⁹ Būdvardžių su **-no-* lietuvių kalboje išliko šiek tiek daugiau negu su **-lo-* (plg. Ambrazas 2004a).

³⁰ Renkant duomenis iš senųjų raštų naudotasi išleistais žodynais, žodžių indeksais (plg. Ambrazas 2001) ir Lietuvių kalbos institute sudarytomis atskirų tekstų (Jono Bretkūno *Postilės*, Baltramiejaus Vilento raštų, Konstantino Sirvydo *Punktų Sakymų*, Jono Jaknavičiaus 1647 m. *Evangelijų*) kompiuterinėmis žodžių formų konkordancijomis, kurias parengė Ona Aleknavičienė, Milda Lučinskienė, Virginija Vasiliauskienė ir Vytautas Zinkevičius. Jos saugomos LKI Senujų raštų duomenų bazėje (Nr. K-I-1, K-I-2, K-I-3, K-I-4, K-I-5).

(plg. Brugmann 1906, 384; Wackernagel, Debrunner 1954, 860; Endzelīns 1951, 340). Tačiau jau Augustas Leskienas (1891, 260) spėjo, kad minėtų baltų ir sen. indų vedinių panašumas gali būti tik sutapimas. Jam pritarė ir Karlas Brugmannas (1906, 385), parodydamas *-ru-*, *-lu-* ryšį su **-ro-*, **-lo-* (dėl sen. indų minėto tipo vedinių kilmės plg. dar Burrow 1955, 156–157). Be to, latvių kalboje *baīļš* turi ir retą *o*-kamienį variantą *baīļs* (ME I 251). Pažymėtina ir tai, kad Ernstas Fraenkelius (LEW 29) vedinį *bailūs* (-*i*) siejo ne su veiksmažodžiu *bijóti*, o su naujesniu jo giminaičiu *baidýti*. Minėtinas dar la. *tikls* ‘tinkamas, drąsus, veiklus; doras’ ryšys (žr. Trumpa 2003) su lie. *tiklūs* (-*i*) ‘lengvai kuo pasitikintis’ Sn; ‘iškilnus’ Blv; KŽ; Rt, *tikliai* ‘ramiai’ Pls (LKŽ XVI 253).

Taigi čia aptariamasis darybos tipas veikiausiai nėra senas, juo labiau kad kiti būdvardžiai su *-lus* (-*i*), matyt, atsirado lietuvių kalbos dirvoje. Kai kurie iš jų turimi jau XVI–XVII a. raštuose, pvz.: *seklūs* (-*i*) DP 101₃₀, 342₂₆; SD¹ 79; SD³ 169 (: *sėkti*), (*ne*)*veislūs* (-*i*) SD³ 210 (: *veisti*, plg. ir anksčiau minėtus *vislūs*, *vaislūs*), neaiškios darybos *gašlūs* (-*i*) C I 768, 800; II 902, 937 (dėl jo kilmės plg. Fraenkelius LEW 139).

Dabartinėje lietuvių kalboje plačiai paplitęs ir vedinys *užgaulūs* (-*i*). Kiti retesni, pvz.: *atseklūs* (-*i*) ‘gerai atsekantis’ Šts (LKŽ I² 422), *atstolūs* (-*i*) ‘atokus’ Švnc, *atstoliai* Dglš; Čk; Prng (LKŽ I² 436 : *atstóti*), *apgaudlūs* (-*i*) Grg, *apgaulūs* (-*i*) ‘apgaunantis’ Vd; Lkž; Vvr (LKŽ I² 193), *berlūs* (-*i*) ‘kritus’ J (LKŽ I² 766), *dieglūs* (-*i*) ‘diegiantis’ Trgn (LKŽ II² 501), *driklūs* ‘draikus’ Varn (LKŽ II² 711), *drimblūs* (-*i*) ‘sunkus, nevikrus’ Akm (LKŽ II² 719 : *dribti*), *griaužlūs* (-*i*) ‘griaužiantis’ Nt (LKŽ III 582), *kniauklūs* (-*i*) ‘šykštus’ Vlkv (LKŽ VI 225 : *kniaũkti*), *knislūs* (-*i*) ‘mėgstantis knisti’ Slnt; ‘mėgstantis viską tyrinėti’ Slnt; Brs (LKŽ VI 254), *kuplūs* (-*i*) ‘tankus’ S. Dauk; J; Jn; M; J. Jabl. Bs; Škn; Mšk; Svn, *kupliai* Brž; ‘storas, drūtas’ J. Jabl; Važg; Brž; Pkr; Lnkv; Žml; Lzd; ‘tvirtas’ Grž; Skd (LKŽ VI 928 : *kũpti* ‘kilti, augti’), *minklūs* (-*i*) ‘kuris gerai minkosi’ Trgn (LKŽ VII 223), *nešli* ‘nėščia’ J; Ev; Skd (LKŽ 716 : *nėšti*), *pabėglūs* (-*i*) ‘galintis greitai pabėgti’ Rt; Lk; Grg; Kl (LKŽ IX 13), *pamplūs* (-*i*) ‘ėdrus’ Rmš (LKŽ IX 311 : *paĩpti*), *paturkšlūs* (-*i*) ‘mėgstantis turkštis vandenyje’ Varn (LKŽ IX 639), *pryimblūs* (-*i*) ‘malonus, švelnus’ Lkv, *priimlūs* / *pryimlūs* (-*i*) ‘malonus’ Pj; Ds; Šll; ‘imlus’ Šts (LKŽ X 739), *prynarslūs* (-*i*) ‘privytas, prinertas’ Rt (LKŽ X 664, plg. *nárstyti*), *sirglūs* (-*i*) ‘lengvai susergantis’ Sb (LKŽ XII 573), *skurlūs* (-*i*) ‘su purpurinėmis plunksnomis’ Varn (LKŽ XII 1195 : *skuĩti*), *smiglūs* (-*i*) ‘smingantis’ Nč (LKŽ XIII 168 : *smĩgti*), *spieglūs* (-*i*) ‘spiegiantis’ Snt; Lš (LKŽ XIII 391), *stiglūs* (-*i*) ‘stokojantis’ Klt (LKŽ XIII 771 : *stĩgti*), *suirzlūs* (-*i*) ‘irzlus, piktas’ Kn (LKŽ XIX 54), *tekšlūs* (-*i*) ‘patišęs, pažliugęs’ Jrb (LKŽ XV 1135 : *tėkšti*), *triušlūs* (-*i*) ‘trapus’ Škn; Lž (LKŽ XVI : *triuĩsti*), *urzlūs* (-*i*) ‘urzgiantis’ Brž

(LKŽ XVII 547 : *uržti* ‘urgzti’), *veržlūs (-i)* ‘sraunus’ Rdn (LKŽ XVIII 914 : *vežtis*), *zyzlūs (-i)* ‘bambantis’ Krš (LKŽ XIX 1053 : *zžyti*), *žvieglūs (-i)* ‘linkęs žviegti’ Užv; ‘nuolat besiskundžiantis’ Krš (LKŽ XX 1096), *žviglūs (-i)* ‘nuolat žviegiantis’ NdŽ; ‘įkyrus, zyzlus’ Krš; ‘verksmingas’ DūnŽ; Pvn; Krš; Pp (LKŽ XX 1107).

Priesaga *-lus (-i)* turi variantą *-slus (-i) / -šlus (-i)* su determinatyvu *-s-* (dėl pastarojo kilmės plg. *A m b r a z a s* 1993, 61, 83 ir lit.; *S m o c z y ņ s k i* 2003b). Kai kurie būdvardžiai su minėta priesaga turi atitikmenų su *-lus (-i)*, plg. *bailūs (-i)* ir *baislūs (-i)* ‘bailus’ Ak (LKŽ I² 569)³¹, *bėglūs (-i)* ir *bėgslūs (-i)* ‘bėglus’ Pkl; Trk (LKŽ I² 724), *pabėgslūs* ‘kiek pabėgantis’ Varn (LKŽ IX 13), *daiglūs (-i)* ir *daigslūs (-i)* Pš; Šmn, *daigslūs* ‘daigus’ Užp, iš dalies *deigslūs (-i)* ‘gerai dygstantis’ Ds (LKŽ II² 216, 217, 378), *tuklūs (-i)* ir *tukslūs (-i)* ‘minkštas, purus’ NdŽ; Č (LKŽ XVI 1082).

Kai kurie vediniai su *-slus (-i) / -šlus (-i)*, kaip matėme, turi gretybių su *-snus (-i) / -šnus (-i)*, plg. *dėslūs (-i)* ir *dėsnūs (-i)*, *doslūs (-i)* ir *dosnūs (-i)*, *dukslūs (-i)* ir *duksnūs (-i)*, *dukšlūs (-i)* ir *dukšnūs (-i)*, *ryslūs (-i)* ir *rysnūs (-i)*, *tikslūs (-i)* ir *tiksnūs (-i)*.

Ėsama ir kitokių šio tipo būdvardžių, pvz.: *eislūs (-i)* ‘mėgstantis vaikščioti’ J; Rdd; Šk; Pln; ‘greitai einantis’ Slnt; Brs (LKŽ II² 1068), *mokslūs (-i)* ‘gabus mokslams, greitai išmokstantis’ R II 166; K I 247; S. Dauk; M. Valanč; Jn; Vaižg; Pln; Slnt; Štk; Bsg (LKŽ VIII 332), *siauslūs (-i)* ‘dūkstantis, siaučiantis’ Rod (LKŽ XII 482), *švankslūs (-i)* ‘duslus, užkimęs’ VšR (LKŽ XV 445 : *švañkšti* ‘sunkiai, su švilpesiu, sausai kosčiojant kvėpuoti; kимию švokščiančiu balsu kalbėti; švokšti; niekus kalbėti’), *uoslūs (-i)* ‘gerai užuodžiantis’ (d.) J. Šliūp; Š; Vb; Db; ‘gerai nujaučiantis’ A. Vien; An; Pj; Brs (LKŽ XVIII 495).

Čia galbūt minėtinas ir *veikslūs (-i)* ‘ryškus, raiškus’ BM 61 (Žb); Vaižg; NdŽ; KŽ; Jž; Vžns; Sdk, *veiksliai* Vaižg; NdŽ; Ds; ‘labai aiškus’ Vaižg; Kpr; Sv; *veiksliai* Dbk; ‘gerai matomas’ Vaižg, *veiksliai* ‘gerai matyti’ Km; An (LKŽ XVIII 520) su variantais *veizglūs (-i)* ‘ryškus, raiškus’ BŽ 628; Sl, *veizgliai* Š; BŽ 466, 611, 628, 629, KŽ; K. Būg; J. Jabl; Rtr; VŽ 1905,10; ‘gerai matomas’ Sl, *veizlūs* ‘aiškiai įskaitomas’ Lkš; ‘gražus, išvaizdus’ Sl (LKŽ XVIII 510–511, 520). Juos Wojciechas *S m o c z y ņ s k i s* (2001, 320t.) veda iš veiksmazodžio **ueid-* ‘matyti’.

Priesaga *-slus* glaudžiai siejasi su senesniąja *-slas*. Su pastarąja lietuvių kalboje daromi būdvardiškos prigimties daiktavardžiai, einantys veiksmų, rezultatų ir įrankių pavadinimais (*A m b r a z a s* 1993, 69, 98, 190), plg. *eįslas* ‘ėjimas’ ir *eislūs (-i)*, *mókslas* ir *mokslūs (-i)*, *tįkslas* ir *tikslūs (-i)*.

Su kitomis išvestinėmis iš **-lo-* kilusiomis priesagomis veiksmazodinių būdvardžių lietuvių kalboje padaryta vos keletas:

³¹ Tiesa, šį vedinį galima sieti ir su veiksmazodžiu *baistis* ‘bijoti’ Pg ar *baisytis* ‘baidytis, bijoti’ SD¹ 125; N (LKŽ I² 569), padarytu iš *baisūs (-i)*, bei išskirti priesagą *-lus (-i)*.

-*ulas* (-*a*): *gāmulas* (-*à*) ‘be ragų’ Nm; Lš; Brt (Skardžius 1943, 186; LKŽ III 94)³², *gėdulas* (-*à*) ‘gėdimas, gedulingas’ DP 170₁₉, 335₃₁, 578₄₅; SD³ 317, 521; KN 32₁₆, *māgulas* (-*à*) ‘daugus’ Kos 32 (Vksš); K. Būg (LKŽ VII 731)³³, *stėbulas* (-*à*) ‘ypatingas, nepaprastas’ BB 2 Moz 8,22 (Bezzenberger 1877, 326)³⁴; Pranas Skardžius (1943, 186), Janas Otrėbskis (1965, 124) priesagą -*ulas* įžvelgia ir būdvardyje *tóbulas* (-*à*), bet jo kilmė neaiški (plg. Fraenkel LEW 1105; Kabaišinskaitė, Klingenschmitt 2004, 84tt.);

-*alas* (-*a*): *žābalas* (-*à*) ‘aklas; apyklus; užakęs; nemokytas’ (užfiksuotas jau SP I 81₂₄₋₂₅, paplitęs dabartinėje rytų aukštaičių patarmėje, žr. LKŽ XX 2tt.), kildinamas iš **zlābalas* : *žlībti* (Skardžius 1943, 173; Fraenkel LEW 1282 ir lit.); gal čia minėtinas ir *žāgalas* (-*à*) ‘apsukrus, sumanus’ J I 87; J; KŽ, kuris gali būti padarytas iš *žāgti* ‘teršti (valgymą ar gėrimą bei vardą); sulaužyti pasninką; daug valgyti; vogti, kišti, dėti; prievartauti; šturkščiai kalbėti’ (LKŽ XX 50, 64);

-*ėlis* (-*ė*): *kirmėlis* (-*ė*) ‘sukirmijęs’ Trgn (LKŽ V 842 : *kirmėti* / *kirmėti* ‘kirmyti’).

Su tokioms prigimties priesagomis dažniausiai daromi daiktavardžiai. Ypač glaudūs bei seni ryšiai veiksmožodinius priesagos *-*lo*- būdvardžius sieja su veikėjų pavadinimais, plg., pvz., pastarajai darybos kategorijai priklausančius bei lietuvių kalboje produktyvius vedinius su -*ėlis* (-*ė*) (plačiau žr. Ambrazas 1993, 117tt. ir lit.).

Tai lėmė veiksmožodinių būdvardžių su *-*lo*- semantika. Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, lietuvių kalboje jie dažniausiai žymi pastovias iš veiksmo, būsenos (rečiau iš rezultato) kylančias ypatybes. Ir tai veikiausiai senų laikų palikimas. Antai slavų (Damborský 1967; Kuryłowicz 1970–1972; Ivanov 1982), o ypač armėnų (Meillet 1936, 128t.; Trost 1968), tocharų (Thomas 1952), anatolų (van Brock 1962; Ivanov 1965, 50; Solta 1970) kalbose vediniai su *-*lo*-, net ir įtraukti į veiksmožodžio formų sistemą, daugeliu atvejų išlaikė rūšinį neutralumą, o kartais turėjo modalinę reikšmę, pvz.: arm. *sireli* ‘tas, kurį reikia mylėti, meilus’, het., luv. *dalugnula*- ‘(tie, kurie) turi būti pailginti’ (Gamkrelidze, Ivanov 1984, 339 ir lit.).

³² Kilęs iš ide. veiksmožodžio **gem*- ‘suspausti; prigrūsti; čiupti, griebti’ (plg. Pokorny IEW 368t.; Fraenkel LEW 132; Urbutis 1981, 62tt. ir lit.).

³³ Plg. lie. *magėti*, *mėgti*, la. *mėgt* ‘galėti, tikti, būti įpratusiam’, s. bažn. sl. *mogą*, go. *mag* ‘gali’ (Fraenkel LEW 395 ir lit.).

³⁴ Plg. *stebėtis*, *stebūs* (-*i*) ‘stebuklingas, nuostabus’ DP 323₃₉, 357₁₃; SE 17₁₈; KN 129₁₈; Kos 54; NdŽ; ‘stebinantis, keliantis nuostabą’ Kos 54; Sut; S. Dauk (LKŽ XIII 734). Būdvardžių su *-*ulo*-, besisiejantių su atitinkamomis *u*-kameninėmis formomis, esama ir kitose giminiškose kalbose, plg. gr. *παχυλός* ‘apystoris’ : *παχύς* ‘storas, tankus, riebus’, s. i. *bahulá*- ‘tankus, kietas, drūtas, stiprus’ : *bahú*- ‘gausus’ (Brugmann 1966, 368; Chantaine 1933, 249t.; Schwyzer 1939, 485). Kita vertus, matyt, kadaise būta veiksmožodinių vardažodžių ir su *-*ul*- (plg. Ambrazas 1993, 57t. ir lit.). Tokių ir panašių *l*-kameninių vedinių nemąža randama anatolų kalbose (plg. dar Starke 1990, 300tt. ir lit.).

Su išvestinėmis iš *-*lo*- kilusiomis priesagomis lietuvių kalboje padarytas tik vienas kitas vardažodinis atributinę reikšmę turintis būdvardis³⁵:

-*ylas* (-*a*): *akýlas* (-*a/-à*) ‘turinti geras akis, gerai matantis, pastebintis; gudrus, guvus, išmintingas’ (senas, plačiai paplitęs, užfiksuotas jau DP 5x), *ausýlas* (-*a*) ‘turintis geras ausis, gerai girdintis’ J; J. Jabl; Krkl; Slnt; Pš; Smn (LKŽ I² 501);

-*ulas* (-*a*): *pédulas* (-*à*) ‘baltomis kojomis (apie arklį, karvę)’ Slnt; Sd; Šts; Sr (LKŽ IX 741 : *péda*);

-*ailis* (-*ė*): *apskritailis* (-*ė*) ‘apskritas, apskrito veido’ Ds (LKŽ I² 263), *šakarailis* (-*ė*) ‘šakotas’ KlvrŽ (LKŽ XIV 404)³⁶;

-*uolis* (-*ė*): *kartuōlis* (-*ė*) ‘kartus’ Rm; Plv (LKŽ V 387).

Tokio tipo vardažodinių būdvardžių pasitaiko ir kai kuriose kitose giminiškose kalbose. Antai minėti lietuviški vediniai su -*ylas* (-*a*) turi darybos paralelių lotynų kalboje, pvz., *cīvilis* ‘pilietinis’ : *cīvis* ‘pilietis’ (B r u g m a n n 1906, 370; H i r t 1912–1913, 11t.). Čia reikia turėti omenyje, kad veiksmožodiniai veiksmo ir rezultato ypatybių būdvardžiai apskritai nuo seno glaudžiai susiję su vardažodiniais atributinių ypatybių būdvardžiais, ypač tai aiškiai rodo *-*no*- ir *-*to*- vediniai (plg. A m b r a z a s 2005).

Be to, šama bandymų ir *-*l*- deminutyvus (plg. lie. -*elis*, -*alis*, -*ulis*, apie juos plačiau žr. A m b r a z a s 2000, 93tt. ir lit.) etimologiniais ryšiais susieti su *-*lo*- būdvardžiais (plg. S h i e l d s 2000 ir lit.)³⁷.

Tačiau kad ir kaip ten bebūtų, vėlyvojoje indoeuropiečių prokalbėje veikiausiai egzistavo atskiras veiksmožodinių būdvardžių su *-*lo*- darybos tipas. Lietuvių kalboje jį smarkiai paplovė užėjusi atitinkamų produktyviųjų galūnės -*us* (-*i*) vedinių banga.

DEVELOPMENT OF LITHUANIAN ADJECTIVES WITH THE SUFFIX *-*lo*-

S u m m a r y

A lot of traits of archaic merger of the adjective suffixes *-*lo*-, *-*no*- and *-*ro*- have been attested in Lithuanian, cf. Lith. *leĩ-las* ‘slender, slim, thin’ (Latv. *liels* ‘big’), Lith. *leĩnas* ‘thin, flexible’ (Oic. *linr*, Mlr. *lĩan* ‘soft’) and Gk. *λεϊρός* ‘lean, thin; pole; weak’; Lith. *tuk-lūs*, *tũk-nas*, *tuk-nūs* and *tuk-rūs* ‘fat’. The synonymic usage of derivatives with -*lus* (-*ĩ*) and -*nus* (-*ĩ*) is especially characteristic of Lithuanian, cf. *kim-lūs* (-*ĩ*) and *kim-nūs* (-*ĩ*) ‘hoorse, raucous’, *patrauk-lūs* (-*ĩ*) and *patrauk-nūs* (-*ĩ*) ‘attractive, winning’ a. o.

³⁵ Kiek daugiau yra panašios kilmės ypatybės turėtojų pavadinimais einančių vardažodinių daiktavardžių (plg. A m b r a z a s 2000, 169tt. ir lit.).

³⁶ Būdvardžiai *šakaĩnas* (-*à*) ‘kiaulingas’, *šakaĩnis* (-*ė*), *šakarnūs* (-*ĩ*) ‘šakotas’ gali rodyti daiktavardžio *-*šakar*- buvimą (A m b r a z a s 2004a, 6).

³⁷ Čia gálima būtų atkreipti dėmesį, kad labai archajiški vediniai su *-*nt*- irgi nuo seno turėjo ir veiksmines, ir atributines, ir deminutyvines reikšmes. Iš jų baltų kalbose kilo dalyviai, gausus vandenvardžių su -*ant*-, -*ent*-, -*int*- būrys bei deminutyvai su -*int-elis* (plg. A m b r a z a s 2004b ir lit.).

On the other hand, in Lithuanian deverbal adjectives with the old suffix *-las* (*-a*) are going to become extinct under the press of very productive corresponding derivatives with the derivational ending *-us* (*-i*). A little more new adjectives are formed with *-lus* (*-i*) (i. e. with *u*-stem variant of the old suffix *-las*) but the great part of them have equivalents with *-us* (*-i*), cf. *dyg-lùs* (*-ì*) and *dyg-ùs* (*-ì*) ‘mickly’ *tįs-lùs* (*-ì*) and *tįs-ùs* (*-ì*) ‘extensive, lengthy’ a. o.

Very few adjectives with the suffixes, based on **-lo-*, are formed from nouns in Lithuanian. Some of them also have correspondences in other Indo-European languages, cf. Lith. *ak-ýlas* ‘sharp-sighted’ : *akis* ‘eye’ and Lat. *civ-īlis* ‘civic, civil’ : *civis* ‘citizen’.

LITERATŪRA

Ambrzas S., 1993, Daiktavardžių darybos raida. Lietuvių kalbos veiksmažodiniai vediniai, Vilnius.

Ambrzas S., 2000, Daiktavardžių darybos raida, II. Lietuvių kalbos vardažodiniai vediniai, Vilnius.

Ambrzas S., 2001, Dėl skaitvardinių būdvardžių su priesagomis *-(i)okas* (*-a*) ir *-(i)opas* (*-a*) kilmės, – ALL XLV 3–9.

Ambrzas S., 2004a, Dėl vardažodinių būdvardžių su priesaga **-no-* darybos, – BF XIII (1) 5–14.

Ambrzas S., 2004b, Dėl būdvardžių su priesaga *-intelis* (*-ė*) kilmės, – Blt XXXIX (1) 71–76.

Ambrzas S., 2005, Dėl lietuvių kalbos būdvardžių darybos kategorijų ir jų istorinių ryšių, – BF XIV (1) 5–24.

Bader F., 1975a, Adjectifs verbaux hétéroclitiques (**-i-/*-nt-*, **-u-*) en composition nominale, – Revue de philologie, de littérature et d’histoire anciennes, XLIX, 19–48.

Bader F., 1975b, La loi de Caland et Wackernagel en grec, – Mélanges linguistiques offerts à Émile Benveniste, Paris, 19–32.

Balode L., 1992, Iš latvių-lietuvių-prūsų hidroniminių paralelių, – Colloquium Pruthenicum primum, Warszawa, 157–172.

Benveniste É., 1935, Origines de la formation des noms en indo-européen, Paris.

Benveniste É., 1970, Le vocabulaire des institutions indo-européennes, I, Paris.

Bezenberger A., 1877, Beiträge zur Geschichte der litauischen Sprache auf Grund litauischer Texte des XVI. und des XVII. Jahrhunderts, Göttingen.

Bloomfield M., 1925, On a case of suppletive Indo-European suffixes, – Language, I, 88–95.

Bonfante G., 1977, Keltic and Indo-European, – Word, XXVIII, 1–11.

Brugmann K., 1906, Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen, II 1, Strassburg.

Būga K., 1958–1961, Rinkiniai raštai, I–III, Vilnius.

Burrow T., 1955, The Sanskrit language, London.

Chantraine P., 1933, La formation des noms en grec ancien, Paris.

Damborský J., 1967, Participium *l-ove* ve slovanštině, Warszawa.

Devoto G., 2004, Baltistikos raštai, Vilnius.

Endzelīns J., 1951, Latviešu valodas gramatika, Rīga.

Frankel E., LEW, Litauisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg-Göttingen, 1955–1965.

Frenkelis E., 1969, Baltų kalbos, Vilnius.

Gamkrelidze T., V. V. Ivanov, 1984, Индоевропейский язык и индоевропейцы, I–II, Тбилиси.

- Намп Е. Р., 1997, Lithuanian *árskus*, – Blt XXXII (1) 24.
- Hirt H., 1912–1913, Zur Bildung auf *-ī* im Indogermanischen, – IF XXXI 1–23.
- Ivanov V. V., 1965, Общенидоевропейская, праславянская и анатолийская языковые системы, Москва.
- Ivanov V. V., 1982, Происхождение балтийских и славянских форм на **l*, – ABSI XIV 143–153.
- Jēgers B., 1966, Verkannte Bedeutungsverwandtschaften baltischer Wörter, – KZ LXXX 6–162, 291–307.
- Kabašinskaitė B., G. Klingenschmitt, 2004, Iš lietuvių kalbos žodžių istorijos, – Blt XXXIX (1) 77–105.
- Karaliūnas S., 1987, Baltų kalbų struktūrų bendrybės ir jų kilmė, Vilnius.
- Karaliūnas S., 1995, Lie. *árskus* ir jo giminaičiai, – Blt XXIX (2) 125–130.
- Kuryłowicz J., 1970–1972, Gli aggettivi in *-l-* e il perfetto slavo, – Ricerche slavistiche, XVII–XIX, 323–328.
- Leskien A., 1891, Die Bildung der Nomina im Litauischen, Leipzig.
- Mažiulis V., 1959, Hethitica-Baltica (по поводу клинописно-хеттского *kutru-* „свидетель“), – Rakstu krājums, Rīga, 173–180.
- Mažiulis V., PKEŽ, Prūsų kalbos etimologijos žodynas, I–IV, Vilnius, 1988–1997.
- Meid W., 1984, Bemerkungen zum indogermanischen Wortschatz des Germanischen, – Das Germanische und die Rekonstruktion der indogermanischen Grundsprache, Amsterdam, Philadelphia, 91–112.
- Meillet A., 1936, Esquisse d'une grammaire comparée de l'arménien classique, Vienne.
- Otkupščikov J., V. 2001, Очерки по этимологии, Санкт-Петербург.
- Otkupščikov J., V. 2004, Древняя гидронимия в бассейне Оки, – БСИ XVI 83–114.
- Otrębski J., 1939, Indogermanische Forschungen, Wilno.
- Otrębski J., 1964, Drei slavische Etymologien, – Die Sprache, X, 125–133.
- Otrębski J., 1965, Gramatyka języka litewskiego, II, Warszawa.
- Petit D., 2000, Lituanien *taūsti*, *čiūtnas* et le nom du “peuple” en indo-européen, – BSL XCV 119–146.
- Pijnenburg W. J. J., 1989, Eine germanisch-baltoslawische Isoglosse, – HS CII 91–106.
- Pokorny J., IEW, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch, München, 1959.
- Porzig W., 1954, Die Gliederung des indogermanischen Sprachgebiets, Heidelberg.
- Rix H., 2001, Kleine Schriften, Bremen.
- Rosinas A., 2001, Mikalojaus Daukšos tekstų įvardžių semantinė ir morfologinė struktūra, Vilnius.
- Ross A. S. C., 1953, Contribution to the study of *u*-flexion, – Transactions of the Philological Society, Oxford, 1952, 114–142.
- Shields J. K., 2000, The Hittite word for ‘son’ and the origin of the Indo-European diminutive suffix **-lo-*, – IF CV 137–142.
- Skardžius P., 1943, Lietuvių kalbos žodžių daryba, Vilnius.
- Smoczyński W., 2001, Język litewski w perspektywie porównawczej, Kraków.
- Smoczyński W., 2003a, Studia bałto-słowiańskie, II, Kraków.
- Smoczyński W., 2003b, Nieopierwiastki litewskie nom *-s-*, – ALL XLIX 103–129.
- Solta G. R., 1970, Der hethitische Imperativ der 1. Person Singular und das idg. *l*-Formans als quasidesideratives Element, – IF LXXV 44–84.
- Specht F., 1938, Zur Bildung der adjektivischen *u*-Stämme, – KZ LXV 193–207.
- Specht F., 1944, Der Ursprung der indogermanischen Deklination, Göttingen.

- Starke F., 1990, Untersuchung zur Stammbildung des keilschrift-luwischen Nomens, Wiesbaden.
- Te m č i n a s S., 1994, Tipological parallelism of **u*-stem adjective transformation in Lithuanian and Slavic, – *Annalecta Indevropaica Cracoviensia Ioannis Safarewicz memoriae dicata*, Cracoviae, 443–447.
- Th o m a s W., 1952, Die tocharischen Verbaladjektive auf *-l*, Berlin.
- Tr a u t m a n n R., 1923, Baltisch-Slavisches Wörterbuch, Göttingen.
- T r o s t K., 1968, Die Perfektphrase im Altkirchenslavischen und Altarmenischen, – *IF LXXIII* 87–109.
- Tr u b a č e v O. N., ЁСSJ, Этимологический словарь славянских языков, Москва, 1974–.
- Tr u m p a A., 2003, Atsevišku latviešu un lietuviešu valodas adjektīvu semantiskā diferenciācija, – *Blt XXXVII* (2) 283–294.
- Tr u m p a A., 2004, Lokanuma apzīmējumu semantiskā attīstība latviešu un lietuviešu valodā, – *BF XIII* (2) 113–126.
- U r b u t i s V., 1966, [Rec.] *Acta Baltico-Slavica*, I, – *Blt I* (2) 191–194.
- U r b u t i s V., 1981, Baltų etimologijos etiudai, Vilnius.
- V a l e c k i e n ė A., 1994, Būdvardžių daryba, – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius, 191–238.
- v a n B r o c k N., 1962, *Dérivés nominaux en l* du hittite et du louvite, Paris.
- V a n a g s P., 1989, On the history of Baltic *u*-stem adjectives, – *Blt XXV* (2) 113–122.
- V a n a g s P., 1990, *u* kamieno būdvardžių likimas lietuvių kalboje, – *Lt III* 75–83.
- V a n a g s P., 1992, Prūsų *u*-kamieno būdvardžiai, – *Colloquium Pruthenicum primum*, Warszawa, 85–94.
- V a s m e r M., ЁSRJ, Этимологический словарь русского языка, I–IV, Москва, 1986–1987.
- W a c k e r n a g e l J., A. D e b r u n n e r, 1954, *Altindische Grammatik*, II 1, Göttingen.
- Z i n k e v i č i u s Z., 1981, *Lietuvių kalbos istorinė gramatika*, II, Vilnius.

Saulius AMBRAZAS
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio 5
LT-10308 Vilnius
Lietuva
 [saulambr@ktl.mii.lt]